

Egy csokor virágnév

„Én drágalátos palotám,
Jó illatú, piros rózsám,
Gyönyörű szép kis violám,
Élj sokáig, szép Juliám!”
(Balassi Bálint)

Hunyd le a szemed, és képzeld magad egy csodálatos kertbel! Milyen növényeket látsz? Látsz-e piros tulipánt, sárga nárciszt, fehér margarétát, rózsaszín jácintot, lila akácot és levendulát? Esetleg égővörös vagy barackszínű rózsát? Netán óriási hófehér liliomokat? Szabályosra nyírt pázsiton sétálsz vagy ibolyákkal tarkított gyepen? Biztos vagyok benne, hogy bármilyen virágok is jelentek meg a képzeletedben, igazi színkavalkádot láthattál. Gondolkodtál már azon, milyen színesek és sokfélék a szavak is, amelyekkel megkülönböztetjük ezeket a növényeket?

A *tulipán* például a cseh, a szlovák, az orosz, de a latin, az angol, az olasz és a német nyelvben is hasonlóan hangzik. A szó eredetének végső forrása pedig az a tárgy, amit a magyarban *turbánnak* hívunk: egy császári követ többszáz évvel ezelőtt ahhoz hasonlította ezeket a virágokat kinyílt állapotukban. Az ógörög eredetű *nárcisz* szó a latinon keresztül került át a többi nyelvbe. Mi, magyarok korábban *narcissus* formában használtuk latin mintára, mai alakját német nyelvi hatásnak tulajdonítják. A *margaréta* szó latin forrása eredetileg gyöngyöt jelentett, növénynévvé a franciában vált, és ez más európai nyelvekben is elterjedt. Szintén latin eredetű szavunk a *jácint*, a latin szó (*Hyacinthus*) gyökerei pedig

szintén az ógörög nyelvig nyúlnak vissza. Akkor ibolyakék színű növényt értettek alatta, rózsaszín, fehér és kék fajtáját később nemesítették.

Az *akác* szó története több földrészt is érint: az európai nyelvekben ez is a latin révén terjedt el, az viszont egy olyan ógörög szót vett át, ami valószínűleg egyiptomi eredetű. A ma akácként ismert növény ugyan Amerikából került Európába a 17. században, tüskéje, levele és virága azonban annyira hasonlított az egyiptomi akácra, hogy azt is így nevezték el, azóta pedig több alakban él a magyarban, például ákác, agáca. A *levenduláról* azt valószínűsítik, hogy a latin *lavare* 'mosni' jelentésű szó családjába tartozik, azon az alapon, hogy ezt a növényt használták a mosdóvíz illatosítására.

Latin eredetű *rózsa* és *liliom* szavainkkal már az 1200-as évek körüli írásos emlékekben is találkozhatunk, és hasonló alakokban jelennek meg a német, a francia vagy az angol nyelvben is. Emellett a *rózsa* nemcsak virágként, hanem tárgyak nevében is szerepelhet, például *rózsafüzér*, *szélrózsa*. Talán nem is gondolnád, de az *ibolya* a *viola* szó ikertestvére. A szintén latin eredetű szó elejéről ugyanis elmaradt a *v*, így viszont két magánhangzóval kezdődött volna a szó (*iola*), így a könnyebb kiejtés érdekében közéjük került egy új hang, és már meg is kaptuk az *ibola*, *ibolya* szót. Violának ma már egy másik virágot nevezünk. E virágnevek kedveskedő megszólításnak szánt másodlagos jelentései (*rózsám*, *violám*, *liliomszál*) szintén több száz éve léteznek a magyarban. Ezt a cikk mottójaként választott versrészlet is bizonyítja.

Végül a *pázsit* és a *gyep* szavak is tartogatnak számunka érdekességeket. A *pázsit* eredetét a szláv nyelvekben kell keresnünk: ilyen vagy

hasonló hangzású szóval jelölték a legelőt, a rétet, a gyepet a szerb, a szlovák, az ukrán és az orosz nyelvben, de néhány cseh és lengyel nyelvjárásban is. Ebből a szóból alakult ki *pást* szavunk is, ami a gyepszőnyeghez hasonlóan olyan nagyobb és gondozott - bár nem füves - területet jelent, amin a vívók vívnak. Még régebbi oklevelekben találkozhatunk már a *gyep* szóval is a füves területek megnevezésére. A tudósok feltételezik, hogy összefügghet a *gyepű* szóval, ami egy élő, azaz növényekből álló kerítésre, sövényre, erdősávra, egy területet elkülönítő természetes határvonalra vonatkozik. Néhány bortermelő vidéken ma is járnak *gyepűtiprásra* az emberek, amint kitavasodik: ekkor, átlépve egy-egy birtok határát, meglátogatják a helyi szőlősgazdák pincéit, és megkóstolják a boraikat.

Most ismét csukd be a szemed, és képzelj el újra azokat a növényeket, amikről az imént olvastál! Emlékszel, mi mindent tudtál meg róluk? Másként gondolsz egy kicsit a különös történetű ibolyára? Látsz francia és német embereket a rózsáik körül foglalatoskodni, oroszokat és szlovákokat a pázsiton sétálni? Eszedbe jut majd, mit olvastál a levenduláról, ha egy mosószeren látod a rajzát?

Te milyen növényeket ültetnél a kertedbe? Van olyan virág, gyümölcs vagy fűszernövény, esetleg gyomnövény, amikről nem kaptál információkat ebből a cikkből? Ha emiatt csalódott lennél, jó hírünk van számodra: ezeknek mind utána olvashatsz te is az ezekkel foglalkozó szótárakban! Bármilyen növényt is képzelj el, egy magyar nyelvtudós biztosan kutatta már az eredetét és a jelentéseit.

PARAPATICS ANDREA